

Naučení pro krále Merikarea

Dílo je napsáno formou naučení - moudrých rad do života, které poskytuje zestárlý otec svému synovi. V tomto případě ovšem dává rady svému synovi a nástupci na faraónském trůnu Merikareovi již zemřelý panovník Nebkaure Cheti. Z toho je tedy zřejmé, že autorem spisu byl buď Merikare sám nebo spíše někdo, koho tímto úkolem pověřil. Na textu je zajímavé, že Nebkaure Cheti uvádí přesně ty zásady, kterými se ve vnitřní i zahraniční politice neřídil, takže jeho vláda plná bídy, krutého útisku a vnitřních rozbrojů skončila nezdarem. Zemřelý panovník otevřeně přiznává svoji vinu, přičemž jeho následník Merikare právě ústy svého zesnulého otce ohlašuje nové zásady, podle nichž hodlá vládnout. Naučením, které adresuje sobě samému, chce uspokojit nejen své velmože, dvořany a poddané, ale také svého jižního souseda - vládce Vesetu (řecky Théb). V textu je také patřičně zdůrazněna úloha vládnoucího panovníka a nejvyššího slunečního boha Rea - všemocného stvořitele, jehož chválou naučení vrcholí.

Naučení bylo sepsáno okolo roku 2050 př. Kr. - v kritickém 1. přechodném období. Nebkaure Cheti a jeho syn Merikare byli panovníky 10. dynastie, kteří sídlili v Nennisutu a ovládali střední a severní část země s nilskou deltou. Jejich soupeřem byli vesetští vládci 11. dynastie, jimž ovšem patřilo již kolem roku 2040 př. Kr. (to je krátce po složení tohoto spisu) konečné vítězství.

Tento významný spis je znám ze tří hieratických papyrů nacházejících se nyní v petrohradské Ermitáži (č. 1116 A), Puškinově muzeu v Moskvě (č. 4658) a na kodaňské univerzitě (papyrus č. VI). Ve všech třech případech jde o poškozené mladší opisy pocházející z 2. poloviny 18. dynastie (nejstarší je z doby okolo roku 1420 př. Kr.). Náš překlad se opírá o souborné textové vydání: W.Helck, *Die Lehre für König Merikare*, Wiesbaden 1977.

- (1) (Začátek naučení, které sepsal král Horního a Dolního Egypta Cheti) pro svého syna, krále Merikarea:

...

- (5) Když zjistíš, že (soupeř) nemá v zemi žádné příbuzné
a že ho v jeho městě neznají,
avšak má četné přívržence,
kteří si ho cení pro majetek a vědění,

- jimiž si získává (jejich) srdce,
pak ho zpochybní u jeho lidí,
(10) než začne žvanit.
Vyžeň ho, zabij jeho děti,
zahlaď jeho jméno!
Znič jeho rodinu, vyhlad' vzpomínky na něho
i na jeho přívržence, kteří ho milují!
- (15) Horkokrevný člověk podněcuje občany
a z mladých přívrženců vychovává vzbouřence.
Když však shledáš, že patří mezi obyvatele města,
...
obžaluj ho před dvorními úředníky
(20) a vyžeň ho, neboť je povstalcem.
Žvanil působí zmatek ve městě.
Zkroť dav a vyžeň z něho rozjitření!
Nelze vyčítat, když vzbouřence drží stranou prostého člověka,
jenž má být zneužit.
- (25) Poddaný je zmaten a vojsko ...
... učíš tomu konec.
Když se davy rozzuří,
pošli je na nucené práce.
Buď však mírný ... trestáš.
- (30) Když krmíš jásají.
Kéž se ospravedlníš před bohem,
aby lidé i v tvé nepřítomnosti říkali,
že trestáš podle (míry) zločinu!
Nebem je člověku jeho dobrá povaha;
- (35) zlá je však kletba zuřivého člověka.
- Buď mistrem v řeči, abys byl mocný!
Vždyť jazyk je oporou krále;
slova jsou silnější než jakákoli zbraň.
Dovedného znalce nelze porazit.
- (40) ... na rohoži.
Mudrc je (záštitou) velmožů /1/,
neboť ho nenapadnou ti, kteří jsou si vědomi jeho vědění.
Nepáchá se zlo v jeho okolí
a čistá pravda k němu přichází
- (45) v podobě (moudrých) rad předků.
- Napodob své otce a dědy!
Úspěchu lze dosáhnout jen věděním.
Hle, jejich slova se dochovala v jejich spisech:
otevři je a čti a dosáhni vědění,

- (50) neboť mistrem se může stát jen znalec!
 Nebuď zlý, neboť dobrá je vlídnost.
 Postav si trvalý pomník svou oblíbeností.
 Obohacuj zemědělce a podporuj města.
 Bohu vzdávají dík za dary
- (55) sesílané (tvým jménem);
 vzdávají ti dík za dobro
 a přejí ti (stálé) zdraví.
- Cti velmože a pečuj o svůj lid,
 upevňuj hranice i oblasti před nimi,
- (60) neboť je správné zajišťovat budoucnost.
 Cení se život toho, jenž dovede předvídat,
 zatímco důvěřivý trpí.
 Jednej tak, aby tě lidé podporovali pro tvou dobrou povahu.
 Bídák je ten, kdo si svévolně přisvojuje pozemky,
 a blázen je ten, kdo je lačný toho, co patří jiným.
- (65) Vždyť život na zemi je pomíjivý a netrvá dlouho;
 šťastný je jen ten, na něhož se vzpomíná!
 Existuje snad člověk, který by žil věčně?
 Odejde ten, kdo putuje s Tím, jenž ji /2/ stvořil /3/,
 stejně jako zmizí ten, kdo si příliš dopřával.
- (70) Zahrnuj své velmože bohatstvím, aby jednali podle tvých
 zákonů /4/.
- Kdo je ve svém domě bohatý, je i nestranný,
 neboť majetný netrpí nouzí.
 Chudák však nemluví (pravdivě) podle svého přesvědčení,
 vždyť ten, kdo říká „Kéž bych měl!“ nemůže být spravedlivý;
 je pak nakloněn tomu, koho si oblíbil,
 a straní tomu, kdo dává úplatky.
- (75) Velký je velmož /5/, jehož velmoži jsou velcí /6/,
 silný je král, jenž má rádce,
 a vznešený je ten, kdo je bohatý velmoži.
- (80) Mluv pravdu ve svém domě
 a velmoži v zemi budou mít před tebou úctu.
 Poctivost mluví za pána /7/;
 předsín (paláce, v níž se soudí) vzbuzuje úctu navenek.
- (85) Konej spravedlnost, pokud jsi na zemi:
 ukonejši plačícího, neutlačuj vdovu,
 nepřipravuj nikoho o majetek jeho otce,
 nesesazuj velmože z jejich míst.
 Střež se nespravedlivě trestat
- (90) a nezabíjej, neboť ti to nepřinese žádný užitek.
 Trestej spíše ranami a vězením:
 pak bude tato země dobře spravována.

- Výjimkou ať je pouze vzbouřenec,
jehož plány byly odhaleny,
(95) neboť když bůh pozná zrádce,
potrestá (je) krví.
Mírný člověk však (prodlužuje) život.
Proto nezabíjej nikoho, jehož ctnosti znáš
a s nímž jsi sám kdysi četl knihy,
(100) toho, jenž byl vychován u boha.
Volně se kráčí na tajné místo /8/
a jen duše se zase vrací na místo, které zná,
a neodchyluje se od (své) minulé cesty.
Žádné kouzlo ji nezastaví
(105) a dorazí k těm, kteří jí dávají vodu /9/.

- Když boží soudci (na onom světě) odsuzují ubožáka,
ty víš, že nejsou shovívaví
v den soudu chudáka,
v hodině vyhlášení rozsudku.
(110) Je bolestivé, když žalobcem je znalec.
Nespoléhej na počet let,
neboť (soudci) mají dobu života jen za (pouhou) hodinu.
Člověk zůstává po smrti opuštěný,
poté když se jeho skutky sečtou.
(115) Bytí na onom světě je věčné
a hloupý je ten, kdo dělá to, co (soudci) zavrhnou.
Avšak když k nim dorazí ten, kdo nepáchal zlo,
bude (žít) jako bůh
a kráčet jako páni věčností
- (120) Povolávej mladé vojáky a sídelní město tě bude milovat,
zajišťuj si přívržence z (řad) mladistvých.
Hle, mezi obyvateli tvého města je plno mladých přistě-
hovačů (!)?
Dvacet let budou moci mladí lidé uspokojovat svá přání
a dostaví se nové pokolení.
(125) Vysloužilci se vrátí ke svým dětem a povolanci je
zastoupí:
oni za nás bojovali
a já jsem je povýšil při svém nástupu na trůn.
Podporuj své důstojníky a zvýhodňuj své (vojáky).
Dobře se starej o své mladé stoupence:
(130) zahrň je majetkem, zaopatř polemi
a obdaruj dobyt看em!

Nečiň rozdílu mezi synem vznešeného a prostého,
nýbrž si vybírej člověka podle jeho výkonu,

- aby veškerá činnost vzkvétala pro Pána síly /10/.
- (135) Ochraňuj své hranice a zajišťuj své pevnosti,
neboť užitečné jsou posádky pro toho, kdo je má.
Buduj (četné) památníky bohu,
neboť toto oživuje jméno toho, kdo je postavil.
Člověk má dělat to, co je prospěšné jeho (vlastní) duši:
- (140) vykonávat měsíční kněžskou službu, obouvat si bílé
sandály
chodit do chrámu, odhalovat tajemství,
vstupovat do svatyně a jíst chléb v božím domě.
Zajišťuj obětiny a zvyšuj přídělý (chrámům),
přidávej denní obětiny,
- (145) neboť je to prospěšné pro toho, kdo tak činí.
Zřizuj památníky podle svého bohatství:
i jediný den přidává věčnosti
a jedna hodina budoucnosti
a bůh zná toho, kdo jedná v jeho prospěch.
- (150) Pošli své sochy také do vzdálené země,
jež se nedá ani popsat.
Zle je na tom ten, kdo se nezajímá o nepřítele:
vždyť nepřítel není v Egyptě nečinný!
- Oddíly olupují oddíly,
(155) jak to předpověděli předci.
V Egyptě se bojuje i v pohřebišti:
nenič hroby, nenič je!
Já jsem tak činil a totéž se pak stalo (mně):
tak bůh naloží s tím, kdo se takové věci dopustí.
- (160) Nebuď zlý na Jižní zemi -
vždyť znáš Prooctví sídelního města.
Jak se naplnilo jedno, naplní se i druhé.
Neprovinili se tím, co řekli.
Postoupil jsem k Cinevu /11/, až k jeho jižní hranici
v údolí (?),
- (165) přehnal jsem se jako záplava -
to neudělal ani král Mer(jeb)re, Ospravedlněný.
Ty však k ní /12/ buď mírný
a zdrženlivý a obnov smlouvy.
Není toku, který by se dal skrýt;
- (170) je správné jednat v zájmu budoucnosti.
Vycházej v dobrém s Jižní zemí
a bude ti odvádět daně a dary.
Já jsem jednal jako předci:
když v ní nebylo obilí, dal jsem jí ho.
- (175) Buď laskavý ke slabším
a nasýt je svým chlebem a pivem.

- Žulu získáváš bez potíží;
 nenič stavby jiného,
 když (sám) můžeš lámat kámen v Tuře /13/.
- (180) Nestavěj si hrobku z trosek,
 aby už postavené (nenahradilo) to, co má být teprve
 postaveno.
 Hle, králi, Pane radosti:
 buď klidný a spi spokojeně při své síle!
 Můžeš naplňovat své touhy díky tomu, co jsem vykonal;
- (185) na svém území nemáš žádného nepřítele.
- Když jsem povstal jako vládce města /14/
 znepokojoval jsem se Severní zemí
 od Hutšenu až k Sembace
 i jeho jižní hranicí u Průplavu dvou ryb /15/.
- (190) Osvojil jsem celý západ až ke (středomořskému) pobřeží.
 Platí mi daně a zase dodávají cedrové dřevo
 a pokud vidí jalovce, dávají nám je také.
 Východ je plný lučištníků,
 od nichž rovněž (přicházejí) daně.
- (195) Prostřední ostrovy /16/ se všemi svými obyvateli byly
 znovu podmaněny
 a hospodářství se za mne pozvedlo.
- Hle, (země), která je v bídě, se rozpadla do krajů a
 všech větších měst!
 Vláda jednoho je nyní v rukou deseti lidí.
 Úředníku, který byl jmenován, musíš poskytnout dávky a
 seznamy všech příjmů.
- (200) Svobodný člověk, který je obdarován statkem,
 ti platí daně jako celá skupina lidí.
 A tak nemůže dojít ke vzpouře.
 Nil ti neuškodí, když se jednou nedostaví (jeho záplava),
 pokud budeš mít daně /17/ Severní země.
- (205) Hle, existuje mezník, který jsem stanovil na východě;
 až k hranicím Hebenu a k Horově cestě /18/!
 Byla zde založena města a osídlena lidmi,
 vybranými z celé země, aby byli schopni odrážet útoky.
 Kéž spatřím udatného muže, který mne napodobí
- (210) a dokonce ještě překoná to, co jsem dokázal já!
 Prokletí však stihne nedůstojného dědice.
- Lučištníkům se řekne toto:
 bídný Asiate, zlá je krajina, v níž žiješ;
 má málo vody, je skrytá za mnoha stromy
 (215) a má špatné cesty vinou hor.

(Asiat) nemůže pobývat na jednom místě,
protože bída (ho) vyhání a musí se toulat po (cizích
zemích).

Bojuje od časů Hora /19/
nevítězí, avšak nedá se ani porazit.

- (220) Neoznamuje den boje
stejně jako zloděj, kterého společnost zavrhla.

Dokud jsem žil a byl tu,
lučištníci byli uvnitř zdí pevnosti, která byla otevřená.
Vyhnal jsem je z ní

- (225) a dokázal jsem, že je Severní země porazila:
zajal jsem jejich lid,
zmocnil se veškeré jejich potravy
a zabil ...
takže Asijci nyní mají k Egyptu odpor.

- (230) Nedělej si s ním starosti:
Asiat je jako krokodýl na břehu,
jenž přepadá na odlehlé cestě,
ale neútočí na nábřeží lidnatého města.

Vykopej příkop (ve Vádí Tumílátu /20/) ...

- (235) a jednu jeho polovinu až k Hořkým jezerům /21/ naplň vodou:
to bude ochrana před lučištníky.

Tamější pevnosti jsou připravené k boji, vojáků je hodně
a poddaní umí používat zbraně,
o svobodných ani nemluvě.

- (240) V oblasti Mennoferu je 10 000 mužů -
svobodných občanů, kteří neumí platit žádné daně.
Velmoži tam pocházejí ještě z doby, (kdy Mennofer) byl
sídelním městem.

Hranice jsou pevné a opevnění silná.
Mnoho severanů zavodňuje zemi až k deltě

- (245) a odvádí obilnou daň stejně jako svobodní lidé.
Tak byly ještě překonány dřívější činy.

(Mennofer) je bránou Severní země
a tvoří hráz Nennisutu.

Spolehlivé je město a jeho početní obyvatelé.

- (250) Střež se toho, abys byl obklopen stoupenci nepřítelů;
ostrážitost prodlužuje život.

Jakmile dojde k boji na jižní hranici,
lučištníci si hned vezmou válečné opasky.
Buduj statky v Severní zemi!

- (255) Jako neutrpí jméno muže tím, co dokázal,
tak také správně založené město nebude zničeno.

- Stavěj kaple pro své sochy!
Nepřítel si přeje jen zkázu a bídu.
Král Cheti, Ospravedlněný, uvedl jako naučení:
(260) kdo zamlčuje násilí, zmenšuje (příděly) obětín,
a bůh zasáhne toho, kdo škodí chrámu.
Člověka stihne to, co sám učinil,
a nasytí se tím, co mu připraví ten, na kterého chystal
past.
Člověk oddaný bohu nebude předveden v den (odplaty).
(265) Opatřuj obětiny a uctívej boha.
Neříkej: „Nemám odvahu“ a neochabuj!
Ten, kdo se ti vzepře, je jako člověk, který chce
zničit nebe.
Sto roků stojí památník nepoškozen,
a pokud je nepřítel chytrý, nezničí ho,
(270) aby také jeho (vlastní) stavby byly zachovány pro potomky.
Není nikoho, kdo by neměl nepřítele.
Pán Obou břehů je moudrý.
Král, pán dvořanů, nemůže být pošetilý;
je rozumný od narození,
(275) neboť bůh mu dal přednost před milióny lidí.

- Dokonalý je královský úřad.
Ačkoli nemá syna ani bratra,
který by opatroval jeho památník,
zajišťuje úctu jednoho před druhým
(280) i jednání ve prospěch předka.
To, co člověk vykonal, potomek zachová.
Hle, došlo za mne k hroznému činu:
byl zpusťošen cinevský kraj!
Avšak došlo k tomu, aniž jsem chtěl;
(285) dověděl jsem se o tom až poté, co se to stalo.
A hle, dostalo se mi za to odměny -
bídne zkázy!
Nikomu neprospěje postavit znovu to, co sám zbořil,
a obnovit to, co sám zničil.
(290) Dej si na to pozor!
Vždyť ránu lze stejným způsobem oplatit;
na každý čin existuje (přiměřená) odpověď!

- Zatímco pokolení střídá pokolení,
bůh, jenž zná lidské vlastnosti, zůstává skrytý.
(295) Člověk nemůže odporovat Pánu činu:
vždyť on postihne vše, co jen oko spatří!
Člověk má ctít boha na jeho cestě
dlážděné drahokamy a zdobené bronzem.

Jako když jeden vodní tok pohlcuje druhý,
(300) tak také žádná řeka se neschová:
vylévá se z řečiště, v němž se skrývá.

I duše odchází do místa, které zná,
a neodbíhá jinam.
Učiň si znamenitým své západní sídlo
(305) a dokonalým svůj palác v pohřebišti
svojí bezúhonností a konáním spravedlnosti,
na níž spoléhají srdce lidí!
Vždyť chléb od bezúhonného je milejší
než vůl od hřešícího.
(310) Zahrň boha a bůh zahrne tebe:
obětinami, které osvěží oltář,
a nápisy, které uvedou tvé jméno.
Bůh si pamatuje toho, jenž jedná v jeho zájmu!

Dobře opatřeni jsou lidé - stádo boží:
(315) on stvořil nebe a zemi pro ně,
zahnal hrůzu vod,
stvořil spánek, aby dával život jejich nosu,
neboť oni jsou jeho obrazy, které vyšly z jeho těla.
Pro ně vychází na nebi,
(320) pro ně stvořil rostliny a dobytek,
ptáky i ryby, aby je živily.
Zabil svého nepřítele
a zahubil jeho děti,
když pomýšleli na vzpouru.
(325) Pro ně stvořil světlo
a plaví se po nebi, aby viděli.
Jim nablízku si postavil svatyni,
aby je uslyšel, když pláčí.
Pro ně stvořil na prvopočátku vládce,
(330) ochránce chránící slabé.
Pro ně vytvořil sílu zbraní,
aby mohli čelit zlým událostem
a bránit se ve dne i v noci.
Zabil zrádce, kteří byli mezi nimi,
(335) jako když muž bije syna kvůli svému bratru.
Vždyť bůh zná každé jméno!

Neopomíjej tuto moji řeč,
která nabízí králi veškerá pravidla
a poučuje tě, abys mohl obstát jako muž.
(340) Kéž ke mně dorazíš, aniž by tě někdo obžaloval!
Nezabíjej nikoho ze svého okolí,

- ale vykaž ho - vždyť bůh ho zná!
Každý z nich se má mít na zemi dobře,
neboť všichni členové královské družiny jsou božští.
- (345) Buď oblíbený mezi všemi lidmi,
neboť dobrá povaha se uchovává v paměti,
i když léta běží!
Kéž tě následníci z rodu krále Chetiho, Ospravedlněného,
s ohledem na to, k čemu nyní došlo,
- (350) označí za „Toho, jenž skoncoval s dobou utrpení“!
Hle, řekl jsem ti to nejlepší ze svých myšlenek:
jednej tedy podle toho, co máš nyní před sebou!

-
- /1/ Tj. vysokých úředníků.
/2/ Tj. bohyni pravdy a spravedlnosti Maat.
/3/ Stvořitelem je bůh Re.
/4/ Panovník („žijící bůh“) byl tvůrcem všech platných zákonů v zemi.
/5/ Tj. král.
/6/ „Velcí“ - bohatí.
/7/ „Pán“ - král.
/8/ Tj. na onen svět.
/9/ „Dávat vodu“ - udržovat naživu.
/10/ „Pán síly“ - král.
/11/ Cinev (řecky This) - někdejší hlavní město 8. homoegyptského kraje ležící na západním břehu Nilu asi 500 km jižně od Káhiry.
- /12/ Tj. k Jižní zemi.
/13/ Vápencové lomy na východním břehu Nilu (přibližně 30 km jižně od Káhiry).
/14/ Tj. Nennisutu.
/15/ Hranice západní delty je vymezena dvěma neznámými městy (Hutšen a Sembaka). Průplav dvou ryb označuje nejjihnější část kanopského ramena Nilu. Zde určuje jižní hranici západní delty.
- /16/ Prostřední ostrovy - střední část nilské delty.
/17/ Daně v podobě odváděného obilí.
/18/ Hebenu - hlavní město 16. homoegyptského kraje. Horovou cestou se rozumí pevnostmi chráněná cesta mezi nilskou deltou a Palestinou.
- /19/ „Od časů (boha) Hora“ - od prvopočátku.
/20/ Údolí spojující východní deltu Nilu s jezerem Timsáh (u Ismáílije). Délka údolí je 55 km.
/21/ Hořká jezera se nacházejí mezi Ismáílijí a Suezem.